

Leif Sundström

Pääoman lähteillä

Francis Wheen, *Marxin Pääoma (Marx's Das Kapital – A Biography)*. Suom. Kimmo Pauku. Gummerus/Ajatus Kirjat, Helsinki 2007. 159 s.

Francis Wheenin *Marxin Pääoma* ei ole niinkään suurteoksen systemaattinen tutkielma kuin selvitys kirjan syntyvaiheista ja taustatekijöistä sekä Marxin henkilökohtaisen elämän ja kokemusten yhteydestä teoreettiseen työhönsä. Teoreettisen analyysin puolelle Wheenin teos menee paikoin luodessaan katsausta

Marxin ennakkokäsityksiin ja teoreettisiin lähtökohtiin sekä varsinkin *Pääoman* vastaanottoon kirjan ilmes-
tymisen ja sen maailmanvalloitus-
vaiheen aikoihin.

Lopuksi Wheen tekee rehabili-
toinnin eli toteaa Marxin edelleen
olevan ajankohtainen ja relevantti,
koska *Pääoma* kertoo nimenomaan
kapitalismin toiminnasta ja ylilyön-

neistä, ei niinkään kommunismista. Tällainen kunnianpalautus on muistakin yhteyksistä tuttu: vastaavia tehtiin heti Neuvostoliiton romahduksen jälkeen, joten Wheen ei kerro asiasta varsinaisesti mitään uutta. Hän kuitenkin pommittaa alas joi-
takinkin Marxin tulkintoja erityisesti marxilaisesta leiristä, ja osansa saavat muun muassa Lenin ja Althusser.

Kapitalistisen leirin terävimpien edustajien hän osoittaa olevan valmis tunnustamaan Marxin arvon nyt, kun vastapuoli on aseeton ja hampaaton. Wheenin pääsanoma on, että Marx on ollut lukuisten ennakkoletusten ja väärinymmärrysten kohteena. Marxia on luettu niin suuressa määrin poliittisten tarkoituksien kautta, että itse kohteen tarkennus on unohtunut. Tässä asiassa Wheen säilyttää vastuun ennen kaikkea marxilaisten itsensä harteille. Kapitalistisen leirin harhalaukauksiin hän ei juuri puutu.

Kapitalistinen kauhutarina

Kirjan takakansi kertoo *Pääomassa* olevan goottilaisen kauhutarinan aineksia, mikä enteilee värikästä tekstiä. Tähän ja muihin erikoislaatuisiin yksityiskohtiin viitataan kyllä, mutta vain ohimennen. Wheenin käsittely on sävyllään viileää, eikä hän tee viljejä rinnastuksia *Pääoman* ja muiden tekstien välillä. Marxin lukeisuus tulee esille, ja Wheen toteaa myös joidenkin filosofin kaunokirjallisten suosikkiteosten antaneen aineistoa *Pääomalle*. Viittaukset kaunokirjallisuuteen jäävät kuitenkin puolittaisiksi, kun Wheen seilaa tutummille vesille ja kertoo laveasti Marxin tarpeesta perehtyä esimerkiksi klassiseen poliittiseen taloustieteeseen, jossa monelle ei varmaakaan ole mitään uutta.

Mielenkiintoisempaa on lukea Marxin hapuilevasta työrytmistä ja kaoottisesta elämäntilanteesta sekä häneen kohdistuvista lukuisista odotuksista kansainvälisen työväenliikkeen piirissä. Marxin taloudelliset vaikeudet ovat tunnettuja, mutta Wheen kuvaa elävästi hänen henkilökohtaisen elämänsä ja tieteellisen työn välistä suhdetta. Jatkuva rahan puute, elämisen niukkuus ja lasten kuolemat luovat vaikutelman kapitalistisen kauhutarinan keskellä elävästä ihmisestä, joka peilaa omaa elämäänsä tieteessään – olkoon, että Marxin perheen asema oli hiukan parempi kuin keskimääräisen työläisperheen, kiitos lähinnä Engelsin avun.

Wheen ei kiillota tai kritisoi

kohdettaan, vaan jättää lukijan arvioitavaksi Marxin oman panoksen perheensä elämän eteen. Kirja antaa perheen elämästä inhorealistisen kuvan sen eläessä ahtaasti velkojien kolkutellessa ovella ja lapsilauman kiivaasti lisääntyessä Jenny Marxin sairastelusta huolimatta. Kolme perheen lasta kuoli nopeassa tahdissa 1850-luvulla, mutta mikään ei silti saanut Marxia luopumaan elämäntehtävästään helpottaakseen perheensä asemaa, jollei sellaiseksi sitten katsota kahden viikoittaisen artikkelin kirjoittamista *New York Daily Tribuneen*. Perheen onneksi vanha ystävä Engels luopui omista haaveistaan menemällä töihin isänsä yritykseen ja helpotti Marxien asemaa. Engelsin tuki ei kuitenkaan lopettanut ongelmia, ja voi ihmetellä, että Jenny Marx sai hermoromahduksen vasta muutamia vuosia myöhemmin.

Profeetan ristiriita

Marx työskenteli intensiivisesti, mutta hänen järjestelykykynsä oli heikko ja hänellä oli tapana poukkoilla sivuraiteille, mikä hidasti suuresti *magnum opuksen* valmistumista. Engels kiirehti tuskastuneena *Pääoman* valmistumista jo 20 vuotta ennen sen lopullista julkaisemista! Kymmenkunta vuotta ennen julkaisua hän kertoo kirjeessään Marxille työväenliikkeen suulla, että ”olemme kuulleet kyllästymiseen saakka tekosyitä siitä, miksi työ on yhä kesken” (44). Kun se vihdoinkin valmistui, oli tulos edelleen sekava ja monimutkainen. Kaksi seuraavaa osaa valmistui ainoastaan Engelsin toimitustyön ansiosta, kuten hyvin tiedetään. Vaikka odotukset *Pääomaa* kohtaan kaikesta odottelusta huolimatta tai ehkä juuri sen takia olivat korkealla, ei Marxista tullut profeettaa elinaikanaan.

Suuri syy sekä *Pääoman* valmistumisen viivästymiselle että sen saamalle laimealle ensivastaanotolle olivat Marxin kiivaat ajankohtaiset poliittiset kirjoitukset, jotka veivät häneltä kohtuuttomasti aikaa niiden hyötyyn nähden ja antoivat aiheen odottaa selkeämpää ja iskevämpää kirjaa. Marxin työtä leimasi ristiriita

kestävän tieteellisen työn ja ajankohtaisen poliittisen vaikuttamisen yhdistämisestä. Hän halusi olla profeetta, mutta myös aikalaiskriitikko. Lasku tästä lankesi ennen kaikkea hänen läheisilleen, joiden osaa Wheen ei pahemmin sure.